

Rūdofls Šteiners
PRAKTISKAS DOMĀŠANAS IZKOPŠANA

Rudolf Steiner

“Von dem Vertrauen, das man zu dem Denken haben kann, und von dem Wesen der denkenden Seele. Vom Meditieren.” aus „Die Schwelle der geistigen Welt“, GA 17.

Praktische Ausbildung des Denkens.

“Über das reine Denken”, aus dem Pädagogischen Jugendkurs, GA 217/10, S. 147.

Tulkojums no vācu valodas:

Jūlija Dobrovoļska

www.aplis.lv

Vāks: Aleksandrs Dobrovoļskis

Attēls uz vāka:

Margarita Vološina, Erceņģelis Mihaels.

Rūdofs Šteiners

**DOMĀŠANAS NOZĪME
CILVĒKA DZĪVĒ**

Saturs:

5.

Par uzticēšanos domāšanai.
Par domājošas dvēseles būtību.
Par meditēšanu.

11.

Praktiskas domāšanas izkopšana.

36.

Par tīro domāšanu.

Rūdolfs Šteiners

**PAR UZTICĒŠANOS DOMĀŠANAI
PAR DOMĀJOŠAS DVĒSELES BŪTĪBU
PAR MEDITĒŠANU**

Modrai dienas apziņai cilvēciskā domāšana ir kā sala iespaidu, sajūtu, jūtu utt. straumēs, kas veido dvēseles dzīves saturu. Cilvēks ir noteiktā mērā ticis galā ar kādu iespaidu, ar kādu sajūtu, kad ir to sapratis, tas nozīmē, kad viņš ir noformulējis domu, kas izgaismo šo iespaidu, šo sajūtu. Pat kaislību un afektu vētrā var iestāties relatīvs miers, ja dvēseles kuģis ir piepūlējies sasniegt domāšanas salu.

Dvēselē dzīvo dabiska uzticēšanās domāšanai. Dvēsele jūt, ka tai būtu jāpazaudē jebkāda drošības sajūta dzīvē, ja tā nevarētu uzticēties domāšanai. Kad sākas šaubas par domāšanu, beidzas veselīga dvēseles dzīve. Lai arī cilvēks ne vienmēr var domās tikt skaidrībā par kaut ko, tomēr viņam jābūt tam mierinājumam, ka šī skaidrība ir sasniedzama, ja vien viņš varētu sasparoties pietiekami intensīvai un precīzai domāšanai. Cilvēks var samierināties ar paša nespēju tikt skaidrībā par kaut ko ar domāšanas palīdzību, taču viņš nevar paciest domu, ka pati domāšana kā tāda nevarētu sniegt apmierinājumu, ja vien viņš varētu to izmantot tā, kā tas ir nepieciešams noteiktā situācijā, lai sasniegtu pilnu skaidrību.

Šis dvēseles noskaņojums attiecībā uz domāšanu ir pamatā jebkurai cilvēces tieksmei pēc zināšanām. Lai arī noteiktas konstitūcijas dvēselē tas var būt nomākts, tomēr dvēseles tumšajā jūtu jomā tas vienmēr ir atpazīstams. Tie domātāji, kuri šaubās par pašas domāšanas spēku un derīgumu, maldās attiecībā uz savas dvēseles pamatnoskaņojumu, jo būtībā bieži vien tas ir viņu pašu pārspīlētais domāšanas asums, kas liek viņiem šaubīties un uzdod mīklas. Ja viņi patiešām neuzticētos domāšanai, tad viņi nenomocītu sevi ar šīm šaubām un mīklām, kuras taču ir nekas cits, kā tikai domāšanas augļi.

Tas, kurš attīsta sevī šeit raksturoto sajūtu attiecībā uz domāšanu, piedzīvo tajā ne tikai ko tādu, ko viņš izveido sevī kā dvēseles spēku, bet arī to, kas pavisam neatkarīgi no viņa un viņa dvēseles ietver sevī pasaules būtību. Tā ir pasaules būtība, līdz kurai viņam jāizstrādājas, ja viņš grib dzīvot elementā, kas **vienlaicīgi** pieder gan viņam, gan no viņa neatkarīgai pasaulei.

Spēja nodoties domu dzīvei satur sevī kaut ko dziļi nomierinošu. Dvēsele jūt, ka viņa jau šajā dzīvē var zināmā mērā tikt vaļā no **sevis pašas**. Un šī izjūta dvēselei ir tikpat vajadzīga kā pretēja, proti, ka tā spēj būt pilnīgi sevī pašā. Abas izjūtas ir veselīgai dzīvei nepieciešamie svārsta vēzieni. Būtībā mūsu miegs un nomods ir tikai šo svārstību galēja izpausme. Nomoda stāvoklī dvēsele ir sevī un dzīvo pašas dzīvi, miegā tā zaudē sevi vispārējā pasaules pārdzīvojumā, tātad zināmā mērā ir atšķirta no sevis pašas. Abi svārsta stāvokļi izpaužas arī dažādos citos iekšējās dzīves stāvokļos. **Dzīve domās ir dvēseles**

atbrīvošanās no sevis pašas, tāpat kā dzīve jūtās, sajūtās, afektos utt. ir izpausme tam, ka dvēsele ir pati sevī.

Tādējādi domāšana sniedz dvēselei mierinājumu, kas tai ir nepieciešamais līdzeklis pret pamestības sajūtu pasaulē. Cilvēks pamatoti var sajust: 'Kas es esmu vispārējās pasaules norises plūsmā, kas plūst no bezgalības uz bezgalību, ar savām jūtām, ar savām vēlmēm un ar savu gribu, kurām taču ir kāda nozīme tikai man pašam?' Tikko cilvēks patiešām ir sajutis domās dzīvību, viņš var nostādīt pretī šai sajūtai citu: **'Domāšana, kurai ir darīšana ar šīs pasaules norisēm, uzņem tevi ar tavu dvēseli sevī; tu dzīvo šajās norisēs, ja domājot ļauj to saturam ieplūst tevī.'** Tad cilvēks var sajust sevi pasaules pieņemtu un savu esamību tajā attaisnotu. No šī dvēseles noskaņojuma izriet stiprinājums, ko tā izjūt kā izrietošu no pašām pasauli pārvaldošajām varām saskaņā ar tās viediem likumiem.

No šīs izjūtas tad vairs nav tālu līdz solim, pēc kura dvēsele sev var teikt:

'Nevis vienkārši es domāju, bet kaut kas domā manī; pasaules tapšanas norise izsaka sevi manī; mana dvēsele vienkārši piedāvā skatuvi, uz kuras pasaule izdzīvo sevi kā doma.'

Viena otra filosofija var noliegt šo izjūtu. Var ar visdažādākajiem pamatojumiem šķietami pilnīgi pārliecinoši pierādīt, ka tikko izteiktā doma par to, ka "pasaule domā sevi cilvēka dvēselē", ir absolūti maldīga. Uz to var teikt, ka ir jāsaprot, ka šī

doma ir izstrādāta iekšējā pārdzīvojumā. Tikai tas, kurš to šādi ir izstrādājis, pilnīgi saprot tās derīgumu un zina, ka nekādi “atspēkojumi” nevar satricināt šo viņa pārlicību. Tas, kurš to ir izstrādājis, pavisam skaidri redz, ko īstenībā maksā daudzi “atspēkojumi” un “pierādījumi”. Tie bieži vien liekas neapstrīdami tikai tik ilgi, kamēr cilvēki var turēties pie maldīga priekšstata par to pārlicinošo spēku. Ir grūti saprasties ar cilvēkiem, kuri uztver šos pierādījumus kā noteicošus. Viņiem neizbēgami ir jāuzskata, ka citi maldās, jo viņi vēl nav veikuši sevī iekšējo darbu, kas novestu viņus līdz tādas domas atzišanai, kas viņiem liekas maldīga vai pat muļķīga.

Tam, kurš grib atrast pieeju garazinātnei, der tādas meditācijas, kā tikko raksturotā. Tādam cilvēkam taču ir jāsaprotava sava dvēsele tam, lai tā rastu pieeju garīgajai pasaulei. Šī pasaule var palikt slēgta visasprātīgākajai domāšanai, vispilnīgākajam zinātniskumam, ja pati dvēsele neko neatnes pretī garīgiem faktiem vai ziņojumiem, kuri vēlas tai atklāties. Ja cilvēks vairākkārt ir sajutis, kāds stiprinājums nāk no dvēseles noskaņojuma, ko var izpaust vārdos: **‘Domājot es sajūtu sevi vienotu ar pasaules norises plūsmu**, tas viņam var būt laba sagatavošanās garīgo atziņu izpratnei. Šeit mazāk svarīga ir šīs domas abstraktā izziņas vērtība; daudz būtiskāk ir ik pa laikam sajūst dvēselē tās stiprinošo ietekmi, kad tās spēcīgā straume pārņem un caurstrāvo visu dvēseles dzīvi kā garīgi dzīvais gaiss. Runa ir ne tikai par to, lai iepazītu šādas domas saturu, bet gan par **pārdzīvojumu**. Iepazīta tā tiek jau tad, ja **vienu reizi** ar pietiekamu pārlicības spēku ir kādu laiku uzturējiesies dvēselē, bet, lai no tās izaugtu garīgās pasaules būt-

ņu un faktu izpratnes augļi, pēc tam, kad tā tika izprasta, tā arvien no jauna jāatdzīvina dvēselē. Dvēsele arvien no jauna ar to jāpiepilda, jāļauj kādu laiku tikai tai vien atrasties dvēselē, izslēdzot visas citas domas, izjūtas, atmiņas utt.. **Šāda atkārtotā koncentrēšanās uz kādu pilnīgi izprastu domu savelk kopā dvēseles spēkus, kas parastajā dzīvē ir izkaisīti. Šie kopā savilkto spēki kļūst par patiesās garīgās pasaules uztveres orgāniem.**

Visā, kas šeit tiek iezīmēts, var atpazīt pareizo meditēšanas procesu. Vispirms cilvēks piepūlas pilnīgi izprast kādu domu, ko var panākt ar līdzekļiem, ko mums sniedz parastā dzīve un parastās izziņas spējas. Tad viņš atkārtoti iegremdējas šajā domā, pilnīgi savienojas ar to. Dvēseles stiprinājums notiek dzīvojot ar šādu iepazītu un saprastu domu. Šeit tika minēts piemērs par pašas domāšanas dabu. Tas tika izvēlēts tādēļ, ka ir meditēšanai sevišķi auglīgs. Taču šeit teiktais attiecas tikpat labi uz jebkuras domas meditēšanu, kas ir apgūta aprakstītā veidā. Tikai meditējošam ir sevišķi auglīgi, ja viņš pazīst dvēseles noskaņojumu, kas rodas no raksturotām svārstībām. Tad viņš visdrošāk nonāk pie izjūtas, ka savā meditācijā tieši saskaras ar garīgo pasauli. Un šī izjūta ir meditācijas veselīgais auglis. Šai izjūtai vajadzētu izstarot savu spēku uz visas pārējās nomoda dzīves saturu, bet nevis tādējādi, ka dvēselē pastāvīgi tiek uzturēts meditācijas noskaņojums, bet gan tādējādi, ka cilvēks vienmēr jūt, ka no meditācijas pārdzīvojuma visā dzīvē ieplūst stiprinājums. Ja meditācijas noskaņojums kā pastāvīgs iespaids caurvij visu dienas dzīvi, tad tas izplata pār to kaut ko tādu, kas traucē šai dzīvei palikt dabiskai. Tad pašas

meditācijas laikā šis noskaņojums nevarēs būt pietiekami spēcīgs un tīrs. **Pareizos augļus meditācija nes, tieši pateicoties tam, ka tā ar savu noskaņojumu izceļas no pārējās dzīves. Un, ja tā tiek izjusta kā kaut kas sevišķs, izcils, tad tā vislabāk ietekmē cilvēka dzīvi.**

PRAKTISKAS DOMĀŠANAS IZKOPŠANA

1. Varētu likties dīvaini, ka tieši antroposofija aicina attīstīt praktisko domāšanu, jo bieži vien cilvēki, kas ir ārpus antroposofijas, uzskata, ka tā ir kaut kas ārkārtīgi nepraktisks, ka tai neesot nekā kopīga ar dzīvi. Tāds uzskats var rasties tikai tad, ja lietas aplūko virspusēji. Īstenībā tam, kas šeit tiks pārrunāts, ir jāklūst par vadmotīvu visikdienišķākajā dzīvē; tam ir jāspēj katrā acumirkļī pāriet mūsu jūtās un sajūtās un jāpiešķir mums spēja droši sagaidīt visu, ko dzīve mums piedāvā, rast sev tajā stingru pamatu.

2. Cilvēki, kas uzskata sevi par praktiskiem, iedomājas, ka rīkojas pēc vispraktiskākajiem pamatprincipiem. Bet, aplūkojot to tuvāk, atklāsim, ka tā saucamā "praktiskā domāšana" bieži vien nav vispār nekāda domāšana, bet gan nemitīga ierasto jēdzienu un ieaudzināto spriedumu atkārtošana. Ja absolūti objektīvi pavēro un papēta tā saukto praktiķu domāšanu, tad atklājas, ka tajā ir ļoti maz īsta praktiskuma; ka par praktiskām sauc tās domas, ko cilvēks reiz ir saņēmis gatavā veidā no sava skolotāja, kurš savukārt ir saņēmis tās no tiem, kuri līdz šim ir safabricējuši šādus vai tādus postulātus. Un, ja kāds domā citādāk, ja viņa domas nesakrīt ar to, kas reiz ir iemācīts, tad tādu cilvēku uzskata par nepraktisku; bet domāšanai taču nav nekā kopīga ar to, kas cilvēkam reiz tika ieaudzināts.

3. Bet, ja kādreiz tika atklāts kaut kas patiesi praktisks, tad to

nekādā gadījumā nav paveicis kāds praktiķis. Kā piemēru apskatīsim mūsdienu pastmarkas. Pašsaprotami būtu uzskatīt, ka tas ir kāda pastā strādājoša praktiķa atklājums, bet tas tā nav. Pagājušā gadsimta sākumā vēstuļu nosūtīšana bija saistīta ar daudzām neērtībām. Ja kāds gribēja aizsūtīt vēstuli, viņam bija jādodas uz kādu vietu, kur vēstuli varēja nodot. Tur viņam bija jāizskata dažādas grāmatas un jāatrisina vēl daudz citu sarežģītu jautājumu. Un šīs vienkāršās pastmarkas, kas šodien ir tik ierastas, parādījās tikai pirms kādiem sešdesmit gadiem. Tās izgudroja nevis kāds praktizējošs pastnieks, bet gan cilvēks, kas bija visai tālu no pasta. Tas bija anglis vārdā Hills. Kad marka tika izgudrota, atbildīgais par toreizējo Anglijas pastu ministrs teica: “Pirmkārt, diez vai sazināšanās ar šo vienkāršojumu tik ļoti izplatīsies, kā iedomājas šis nepraktiskais Hills, otrkārt, ja tas tiešām notiktu, pasta ēka Londonā šim nolūkam kļūtu par mazu.”

4. Šim dižajam praktiķim neienāca prātā, ka pasta ēkai būtu jāpielāgojas sazināšanās vajadzībām, nevis otrādi. Tātad samērā īsā laikā bija izdevies panākt to, ko toreiz kādam “nepraktiķim” nācās izcīnīt iepretī “praktiķa” viedoklim. Šodien ir pilnīgi pašsaprotami, ka vēstule ar pastmarku tiks piegādāta adresātam.

5. Līdzīgi notika ar dzelzceļu. Kad 1835. gadā tika plānots uzbūvēt pirmo dzelzceļu Vācijā – no Nirnbergas līdz Furtai, Bavārijas mediķu kolēģija novērtēja tā būvēšanu kā nelietderīgu, bet, ja dzelzceļš tomēr tikšot uzbūvēts, tad noteikti abās tā

pusēs esot jāuzceļ augsta siena no dēļiem, lai garāmgājēji nedabūtu nervu un smadzeņu satricinājumu.

6. Kad bija jāuzbūvē līnija Potsdama-Berlīne, galvenais pasta priekšnieks Štenglers teica: “Es sūtu ik dienas divus pasta vagonus uz Potsdamu, un tie ir tukši. Ja cilvēki grib izmest naudu vienkārši ārā pa logu, tad tas viņiem ir jādara uzreiz.”

7. Patiesībā reālās dzīves fakti iet “praktiķiem” garām, proti, tiem, kuri iedomājas, ka ir praktiķi.

8. Ir jāatšķir patiesa domāšana no tā saucamās praktiskās domāšanas, kas ir ne vairāk, kā spriešana pēc ieaudzinātiem domāšanas ieradumiem.

9. Gribu jums pastāstīt par kādu nelielu atgadījumu, ko pats esmu piedzīvojis, un novietot to mūsu šodienas iztīrājumu centrā.

10. Tas notika manu studiju laikā. Reiz pie manis pienāca kāds jauns kolēģis, viņa seja priecīgi staroja, kā tas mēdz būt ar cilvēkiem, kuriem prātā ienākusi kāda asprātīga ideja, un teica: “Man tūlīt jātiek pie profesora X (viņš toreiz pasniedza augstskolā mašīnbūvniecību), es izdarīju lielisku atklājumu. Es atklāju, kā, ar noteiktas mašīnas starpniecību, vairakkārt izmantojot pavisam mazu tvaika daudzumu, var paveikt ārkārtīgi daudz darba. Vairāk viņš nevarēja pateikt, jo steidzās pie profesora. Bet, profesoru nesaticis, viņš atgriezās un izklāstīja

man lietas būtību. Es tūlīt saostīju viņa stāstā *perpetuum mobile*, bet tomēr nodomāju: un kāpēc gan galu galā kaut kas tāds reiz nevarētu būt iespējams? Taču, kad viņš bija man visu izstāstījis, man bija viņam jāsaka: “Redzi, šī lieta ir asprātīgi un gandrīz pareizi izdomāta, bet praksē tam būtu jāizskatās tā, it kā kāds, iekāpis vilciena vagonā, cik vien jaudas grūž tā sienu un domā, ka vagonš tūlīt iekustēsies. Šāds domāšanas princips ir tava izgudrojuma pamatā.” Viņš to saprata un pie profesora vairs negāja.

11. Tā cilvēki var izolēties savā domāšanā no reālās dzīves. Pavisam neparastās, retās situācijās tas izpaužas ļoti uzskatāmi, taču dzīvē daudzi cilvēki atrodas šādā izolācijā, tikai ne vienmēr tas ir tik uzkrītoši kā mūsu piemērā. Tas, kurš var vērot šo fenomenu nedaudz intīmāk, zina, ka šādi noris daudzu cilvēku domāšanas process. Bieži vien var redzēt, kā cilvēki, tā teikt, stāvēt vagonā, mēģina to stumt no iekšpuses un domā, ka viņi ir tie, kas bīda vagonu uz priekšu.

12. Daudz kas no tā, kas dzīvē norisinās, norisinātos pavisam citādāk, ja cilvēki nebūtu šādi vagonā stāvošie stūmēji.

13. Īstenībai atbilstošā praktiskā domāšana paredz pareizu nostāju, pareizu izjūtu attiecībā pret domāšanu kā tādu. Kā var iegūt pareizu attieksmi pret domāšanu? Nevienam, kas tic, ka domāšana ir kaut kas tāds, kas norisinās tikai cilvēka ietvaros, viņa galvā vai viņa dvēselē, nevar būt pareizas izjūtas attiecībā uz domāšanu. Kas šādi domā, tas nepārtraukti tiks ne-

pareizo izjūtu novirzīts no pareizās praktiskās domāšanas meklējumiem, no tā, lai izvīrītu savai domāšanai nepieciešamās prasības. Kas grib patiesi izjust domāšanu, tam sev ir jā-jautā: “Ja es varu veidot domas par lietām, ja es ar domu palīdzību varu izzināt lietas, tad domām jau sākotnēji ir jābūt šajās lietās. Lietām ir jābūt veidotām atbilstoši noteiktām domām, tikai tad es varu tās lietās atpazīt.”

14. Cilvēkam jāiztēlojas, ka ar lietām ārējā pasaulē ir kā ar pulksteni. Cilvēka organisma salīdzinājums ar pulksteni tiek izmantots visai bieži, taču cilvēki aizmirst to būtiskāko, proti, ka pastāv arī pulksteņu meistars. Jābūt skaidrībā par to, ka zobrati nav paši par sevi saskrējuši kopā un paveikuši to, ka pulkstenis iet, bet gan, ka pirms tam ir bijis pulksteņu meistars, kas ir salicis pulksteni kopā. Nedrīkst aizmirst pulksteņu meistar! Pulkstenis ir radies pateicoties domām, domas ir it kā iegājušas pulkstenī, lietā. Arī par visu to, kas ir dabas darbi, dabas norises, ir jādomā šādi. Cilvēka radītajās lietās doma ir viegli saredzama, turpretī dabas radījumos to nevar tik viegli apjaust, un tomēr arī to pamatā ir garīga darbība un aiz tās stāv garīgas būtnes.

15. Tādēļ, domājot par lietām, cilvēks pārdomā tikai to, kas tajās vispirms ir ticis ielikts. Tikai ticība, ka pasaule ir tikusi domāšanas spēka radīta un vēl arvien nepārtraukti šādā veidā rodas, padara pašu domāšanas darbību auglīgu.

16. Pasaulē vienmēr pastāv neticība iepretī garīgumam; pat

zinātnē tas izraisa vissliktāko domāšanas nepraktiskumu. Piemēram, kāds saka: 'Mūsu planētu sistēma ir radusies no pirmatnējās miglas, kas kādā brīdī sāka rotēt un saritinājās centrā, izveidojot ķermeni, tad no šī ķermeņa atdalījās gredzeni un lodes, un šādi mehāniski izveidojās visa planetārā sistēma.' Tas, kurš to saka, izdara lielu domāšanas kļūdu. Mūsdienās tas tiek ļoti jauki mācīts, ikvienā skolā tiek rādīts kāds jauks eksperiments: ūdens traukā ievieto tauku pilienu, izdur tam cauri adatu un sāk to visu griezt, izraisot rotējošu kustību, kuras rezultātā no lielās tauku lāses atdalās mazi pilieni. Skolotājs paskaidro, ka tas, kas šeit notiek, attēlo planētu sistēmu mazā mērogā, un uzskata, ka ir uzskatāmi parādījis skolēniem, kā tā varēja izveidoties, proti, gluži mehāniski. Bet tikai nepraktiski domājošais var pēc šāda eksperimenta izdarīt līdzīgu secinājumu, jo tas, kurš pārnes to uz lielo pasaules sistēmu, aizmirst to, ko citādi varbūt kādreiz patiešām derētu aizmirst, proti, sevi pašu, to, ka viņš pats ir izraisījis ūdens traukā rotāciju. Ja nebūtu viņa, ja viņš to neizdarītu, tauku lāsi nekad nesadalītos mazākos pilienos. Ja viņš arī tam pievērstu uzmanību un pārnestu to uz planetāro sistēmu, tikai tad varētu runāt par pilnvērtīgu domāšanu.

17. Šādām domāšanas kļūdām ir ārkārtīgi liela nozīme, īpaši mūsdienu zinātnē. Tās ir daudz svarīgākas lietas, nekā parasti domā.

18. Ja kāds grib runāt par patiesi praktisku domāšanu, viņam ir jāzina, ka domas var smelties tikai no pasaules, kurā tās jau

patiešām atrodas. Kā ūdeni var pasmelt tikai no glāzes, kurā šis ūdens jau ir, tā arī domas var smelties tikai no tām lietām, kurās tās jau ir iekšā. Pasaule ir radīta atbilstoši domām; tikai pateicoties tam, domas no tās var arī smelties. Ja tas būtu citādāk, nekāda domāšana praktiski vispār nebūtu iespējama. Ja cilvēks līdz galam izjūt visu šeit pateikto, viņš bez grūtībām atteiksies no jebkādas abstraktas domāšanas. Ja cilvēks pilnīgi paļaujas tam, ka aiz lietām stāv domas, ka reālās dzīves fakti norisinās atbilstoši domām, tad viņam būs viegli pievērsties praktiskai domāšanai, kas balstās realitātē.

19. Tagad es gribu pateikt par praktisko domāšanu kaut ko svarīgu tiem, kuri ir pazīstami ar antroposofijas pamatiem. Tas, kurš ir pārliecināts par to, ka viss, kas norisinās faktiskajā pasaulē, vispirms norisinās domās, atzīs, ka ir svarīgi kopt pareizo domāšanu.

20. Pieņemsim, kāds sev saka: 'Es gribu pilnveidot savu domāšanu tā, lai varētu dzīvē vienmēr nonākt pie pareiziem risinājumiem.' Tādā gadījumā viņam jāievēro tas, par ko turpmāk runāsim. Turpmāk pateiktais ir jāsaprot kā lietišķi pamatprincipi, un, ja cilvēks arvien tieksies ievirzīt savu domāšanu atbilstoši tiem, tad tam būs arī noteikts rezultāts, pat ja iesākumā tas tā neizskatīsies. Turklāt, īstenojot šos pamatprincipus, tiks iegūta pavisam cita domāšanas pieredze.

21. Pieņemsim, kāds mēģina darīt sekojošo: viņš pēc iespējas uzmanīgāk novēro kādu viņam pieejamu procesu pasaulē,

teiksim, laika apstākļus. Viņš novēro mākoņu konfigurāciju vakarā, to, kā noriet saule utt., un precīzi iegaumē redzēto ainu. Viņš mēģina šo attēlu paturēt atmiņā visos sīkumos. Viņš atceras cik vien iespējams daudz no šīs ainas un cenšas saglabāt to līdz rītam. Nākamajā dienā ap to pašu laiku vai kādā citā brīdī viņš atkal novēro laika apstākļus un mēģina veidot precīzu priekšstatu par novērojamo situāciju.

22. Ja viņš šādi paturēs atmiņā citu citai sekojošo situāciju ainas, viņš ievēros, ka pakāpeniski iekšēji bagātina un aktivizē savu domāšanu, jo domāšanu padara nepraktisku cilvēka dabiska nosliece, vērojot pasaulē procesus, palaist garām detaļas un paturēt prātā tikai pavisam vispārinātus, neskaidrus priekšstatus. Vērtīgākais, būtiskākais, kas padara domāšanu auglīgu, ir tieši prasme veidot precīzus citu citam sekojošo notikumu attēlus, un tad sev teikt: 'Vakar tas bija tā, bet šodien tas ir tā', un turklāt abas ainas, kas reālajā pasaulē ir atdalītas viena no otras, iespējami uzskatāmi iztēloties reizē.

23. Tas nav nekas cits kā uzticēšanās izpausme domas reālītai. Cilvēkam nebūt nav pēc šodien novērotā uzreiz kaut kas jāsecina, piemēram, kāds laiks būs rīt. Tā viņš tikai korumpēs savu domāšanu. Viņam drīzāk jāuzticas tam, ka ārējā realitātē lietas ir savstarpēji saistītas, ka rītdienas laika apstākļi ir kaut kādā veidā saistīti ar šodienas laika apstākļiem. Viņam nav daudz jāgudro, bet gan par novērotajām ainām, kas laikā seko cita citai, vispirms vienkārši jāizveido iespējami precīzi priekšstati un tad jāļauj šiem tēliem atrasties blakus cits citam

un pāriet citam citā. Tas ir pilnīgi noteikts pamatprincips, kuram jāseko, ja patiesi grib attīstīt lietišķu domāšanu. Ir labi šādu pamatprincipu ievērot tieši attiecībā uz lietām, kuras vēl nav saprotamas, kuru iekšējās sakarības vēl nav izdibinātas. Tādēļ tieši attiecībā uz tādām norisēm, kuru iekšējās sakarības mums vēl nav saprotamas (kā, piemēram, laika apstākļi), ir jāpaļaujas uz to, ka tās, būdamas saistītas ārpusaulē, arī mūsos veido zināmas kopsakarības; un tam jānotiek, atturoties no domāšanas, tikai tēlos. Ir jāsaka sev: es vēl nepazīstu sakarību, kas pastāv starp manis novērotajām ainām, bet es ļaušu tām sevī ienākt un, ja es vingrināšos atturēties no patvaļīgas prātošanas, tās pašas manī kaut ko paveiks, kas ļaus man saprast līdz šim nesaprotamo. Jūs viegli varēsiet noticēt, ka, ja cilvēks šādi, atturoties no priekšlaicīgām domām, veido sev pēc iespējas precīzus tēlainus priekšstatus par citu citai sekojošajām norisēm, tad neredzamajos cilvēka locekļos var norisināties kaut kas tāds, kas veicinās viņa sapratni.

24. Cilvēkam ir astrālā miesa – priekšstatu dzīves nesēja. Kamēr cilvēks prāto, šī astrālā miesa ir pakļauta viņa es'am, t.i., [smeļas savas domas no es pagātnes pieredzes krājuma]. Bet tā neaprobežojas ar šo apzināto darbību vien, bet atrodas zināmās attiecībās arī ar visu kosmosu.

25. Tai mērā, kādā mēs atturamies no patvaļīgas domāšanas un vienkārši veidojam tēlainus priekšstatus par citu citam sekojošajiem notikumiem, tai pašā mērā mūsu iekšējā pasaulē darbojas domas un, mums to nezinot, atstāj mūsu astrālajā

miesā savu nospiedumu. Tai mērā, kādā mēs vērojot pasaules procesus tajos iekļaujamies, uzņemam savās domās pēc iespējas nesaduļķotus tēlus un ļaujām tiem mūsos darboties, tai pašā mērā mēs kļūstam iekšēji arvien gudrāki.

26. Ja mēs reiz mācēsim, vērojot savstarpēji saistīto notikumu gaitu, ļaut jaunajam tēlam pāriet iepriekšējā tāpat, kā šī pāreja ir notikusi dabā, tad pēc kāda laika mēs pamanīsim, ka mūsu domāšana ir ieguvusi zināmu lokanību.

27. Tā mums jārikojas ar lietām, kuras mēs vēl nesaprotam; savukārt pret tām, kuras mēs saprotam, mums jāizturas nedaudz citādāk, teiksim, pret mūsu ikdienas dzīves procesiem, kas norisinās mums apkārt.

28. Piemēram, varbūt mūsu kaimiņš ir kaut ko izdarījis. Mēs pārdomājam: 'Kāpēc viņš to ir izdarījis? Varbūt to, ko viņš ir izdarījis šodien, viņš ir izdarījis gatavojoties tam, ko grib izdarīt rīt.' Un tagad mēs vairs neko nesakām, bet gan precīzi iztēlojamies to, ko viņš ir izdarījis, un tad mēģinām uzskicēt savā iztēlē, ko viņš darīs rīt. Mēs iedomājamies, ka rīt viņš izdarīs to un to, un tad nogaidām, ko viņš patiešām izdarīs. Var gadīties, ka rīt mēs redzēsim, ka viņš patiesi izdara to, ko mēs esam iedomājušies. Var arī būt, ka viņš izdarīs ko citu. Mēs redzēsim, kas būs noticis, un atbilstoši tam mēģināsim koriģēt savas domas.

29. Tā mēs tagadnē meklējam notikumus, kurus iztēlē izseko-

jam nākotnē un nogaidām, kas notiks. Mēs varam šādi rīkoties attiecībā uz cilvēku rīcību, kā arī uz citām lietām. Tātad attiecībā uz mums saprotamām lietām mēs mēģinām iztēloties, kas, mūsaprāt, var notikt tālāk. Ja gaidāmais notiek, tas nozīmē, ka mēs esam domājuši pareizi, un tas ir labi. Ja notiek kas cits, kā bijām gaidījuši, tad mēs mēģinām pārdomāt, kur esam kļūdījušies un mēģinām labot savas nepareizās domas, mierīgi vērojot un pārbaudot, kur bija kļūda, kāda iemesla dēļ tā ir iznācis?

30. Ja esam trāpījuši, tad mums ļoti jāuzmanās no lielīšanās ar savu "pravietismu": "Es, lūk, jau vakar zināju, ka tas tā notiks!"

31. Tas atkal bija pamatprincips, kas izriet no uzticēšanās tam, ka iekšēja nepieciešamība atrodas pašās lietās un norisēs, ka pašos faktos jau ir kaut kas, kas lietas virza uz priekšu; un ka tas, kas tur darbojas no šodienas uz rīt dienu – ir domu spēks. Iedziļinoties lietās šis domu spēks nonāk mūsu apziņā. Tas nonāk apziņā ar šādu vingrinājumu palīdzību, un tad, ja piepildās tas, ko mēs bijām paredzējuši, mēs nonākam saskaņā ar šiem spēkiem. Tad mēs sasniedzam iekšējo saskaņotību ar reālo domu, kas ir vērojamā procesa pamatā.

32. Tā mēs pierodam nevis patvaļīgi prātot, bet gan domāt saskaņā ar lietu iekšējo nepieciešamību jeb dabu. Bet mēs varam kopt praktisko domāšanu arī citādi.

33. Kaut kas, kas ir noticis šodien, ir saistīts arī ar to, kas ir no-

ticis vakar. Piemēram, kāds zēns ir slikti uzvedies. Kas tam varētu būt par iemeslu? Mēs izsekojam notikumus no šodienas vakardienā un konstruējam iemeslus, kurus nezinām. Mēs sakām sev: 'Es domāju, ka tas šodien ir noticis tādēļ, ka vakar vai aizvakar tika sagatavots ar kādu citu notikumu.'

34. Tad mēs interesējamies, kas patiesi ir noticis, un tādejādi uzzinām, vai esam domājuši pareizi. Ja ir atrasts pareizais iemesls – labi; ja mēs esam izveidojuši sev nepareizu priekšstatu, mēģinām noskaidrot kļūdu, izsekojot savu domu gaitu un salīdzinot to ar reāliem notikumiem.

35. Ievērot šos pamatprincipus ir ļoti svarīgi, proti, patiesi atrast laiku aplūkot lietas tā, it kā mēs ar savu domāšanu būtu nokļuvuši tajās iekšā, it kā mēs būtu iegremdējušies lietās esošajās domās.

36. Ja mēs to darām, tad pamazām ievērojam, ka burtiski saaugam kopā ar lietām, ka mums vairs nemaz nav sajūtas, ka lietas ir ārpusē un mēs esam sevī iekšā un par tām domājam. Mums rodas sajūta, it kā mūsu pašu domāšana rosītos lietās iekšā. Tam, kurš būs izkojis minēto spēju līdz pietiekami augstai pakāpei, var šis tas kļūt skaidrs. Cilvēks, kurš ļoti augstā mērā bija sasniedzis šādi sasniedzamo, kurš ar savām domām vienmēr bija lietās iekšā, bija Gēte. Psihologs Heinrots (*Heinroth*) 1826.gadā savā grāmatā "Antropoloģija" rakstīja, ka Gētes domāšana esot priekšmetiska. Pats Gēte par šādu atziņu bija priecīgs. Tas nozīmē, ka tā ir domāšana, kas nav atdalīta no lietām, tā paliek lietās iekšā, tā rosās lietu iekšējās

nepieciešamības ietvaros. Gētes domāšana bija reizē redzēšana, un viņa redzēšana bija reizē domāšana.

37. Gēte bija guvis ļoti lielus panākumus šādi attīstītā domāšanā. Vairakkārt gadījās, ka Gēte piegājis pie loga teica tam, kas tieši bija viņam blakus: "Pēc trim stundām būs lietus", – un tā tas arī notika. Viņš varēja pēc maza debesu gabaliņa, ko redzēja pa logu, pateikt, kā mainīsies laika apstākļi tuvākajās stundās. Viņa cieši ar lietām saistītā domāšana ļāva viņam sajust, kas iepriekšējos apstākļos gatavojas kā sekojošs notikums.

38. Patiesi, ar praktisko domāšanu var sasniegt daudz vairāk nekā ir pierasts uzskatīt. Kurš apgūs raksturotos domāšanas pamatprincipus, ievēros, ka viņa domāšana patiesi kļūst praktiska, viņa redzesloks paplašinās un pasaules fenomeni tiek uztverti pavisam citādi nekā agrāk. Pakāpeniski šāds cilvēks mainīs savu attieksmi pret lietām un citiem cilvēkiem. Tas, kas viņā notiek, ir reāls process, un tas izmaina visu viņa izturēšanos. Būtu patiesi ļoti svarīgi mēģināt ar savas domāšanas starpniecību saaugt ar lietām, jo šādi vingrinājumi ir ārkārtīgi lietderīgi praktiskās domāšanas attīstībai.

39. Cits vingrinājums būtu īpaši jāveic tiem, kuriem parasti īstajā brīdī neienāk prātā pareizā doma.

40. Tādiem cilvēkiem būtu jādara, lūk, kas: pirmām kārtām viņiem jāmēģina nepakļauties tam, ko lietas pašas par sevi nes

sev līdzī. Visbiežāk jau notiek tā, ka, ja cilvēkam ir iespēja uz kādu pusstundu apgulties, viņš ļauj savām domām brīvi lidiņties turpu šurpu. Tās tā vien joņo starp simts un tūkstoš iespaidiem. Vai arī viņš ir par kaut ko dzīvē norūpējies un šī rūpe pilnībā aizpilda viņa apziņu. Ja cilvēks rīkojas tā, viņš nekad nesagaidīs īstajā brīdī vajadzīgo domu. Ja viņš grib to sasniegt, viņam jārikojas citādi: šajā pusstundā viņam sev jāsaaka: 'Es gribu – tik, cik man ļauj laiks – pārdomāt kaut ko tādu, ko es pats izvēlēšos, ko es pats ielaidīšu savā apziņā. Piemēram, es tagad gribu pārdomāt kādu agrāku pārdzīvojumu, varbūt kādas pastaigas laikā pirms diviem gadiem. Es gribu toreizējo pārdzīvojumu pilnīgi patvaļīgi iecelt savā apziņā un padomāt par to kaut vai tikai piecas minūtes. Viss pārējais uz šīm piecām minūtēm jāizraida no apziņas.' Es pats izvēlos, par ko gribu domāt. Izvēlei nemaz nav jābūt tik grūtai, kā es tikko esmu teicis. Nebūt ne tikai ar grūtiem vingrinājumiem var iedarboties uz savu domāšanas procesu, bet gan ar to vien, ka cilvēks sevi izrauj no plūsmas, kurā tiek dzīves ievilkts. Tikai izvēlētam pārdzīvojumam jābūt tādām, kas nav saistīts ar parasto ikdienu. Un, ja kāds cieš no ideju trūkuma, ja viņam nenāk prātā, par ko varētu brīvi domāt, tad to var atrisināt tādejādi, ka atver kādu grāmatu un pārdomā to, ko izlasīs pirmajā acu uzmetienā. Vai arī var sev pateikt: es pārdomāšu to, ko redzēju priekšpusdienā, ejot uz veikalu, un kam es citādi nepievērstu uzmanību. Tam ir jābūt kaut kam, kas nav saistīts ar parasto dienas gaitu un par ko jūs citā gadījumā nebūtu domājis.

41. Ja sistemātiski arvien no jauna veic šādus vingrinājumus, tad panāk to, ka idejas nāk īstajā brīdī, pareizajā mirklī ienāk prātā tas, kam tajā ir jāienāk. Pateicoties tam, domāšana kļūst kustīga, un tam ir liela nozīme cilvēka praktiskajā dzīvē.

42. Kāds cits vingrinājums ir īpaši piemērots iedarbībai uz atmiņu.

43. Sākumā mēģiniet vispārējos vilcienos atcerēties kādu vakardienas notikumu, kā nu cilvēki parasti kaut ko atceras. Lie-lākoties jau cilvēku atmiņas ir visai pelēkas, miglainas. Parasti viņi ir apmierināti, ja izdodas atcerēties iepriekšējā dienā sa-tiktā cilvēka vārdu. Bet mēs ar to nedrīkstam apmierināties, ja gribam pilnveidot savu atmiņu. Ir jābūt pilnīgā skaidrībā par to, ka mums ir sistemātiski jādara, lūk, kas: mums sev jāsaka: 'Es gribu precīzi atcerēties visu par cilvēku, kuru esmu vakar redzējis; arī to, pie kāda mājas stūra es viņu redzēju, kā viņš bija ģērbies un kas viņam bija apkārt. Gribu skaidri redzēt šo tēlu. Arī viņa svārkus, viņa vesti gribu iztēloties iespējami pre-cīzi.' Tad liela daļa cilvēku pamanīs, ka viņi to nemaz nevar. Viņi pamanīs, cik daudz viņiem pietrūkst, lai iegūtu patiesu tēlainu priekšstatu par to, ko viņi ir redzējuši un pārdzīvojuši vakar.

44. Mums ir jāņem vērā, ka patiešām lielākā daļa cilvēku nav spējīga atsaukt atmiņā to, ko vakar ir pārdzīvojuši. Cilvēku vē-rojumi patiesi ir augstākā mērā neprecīzi. (Kāda universitātes profesora eksperiments ar saviem klausītājiem parādīja, ka no

trīsdesmit klātesošiem tikai divi bija novērojuši kādu procesu pareizi, turpretī citi divdesmit astoņi bija to novērojuši nepareizi.) Bet laba atmiņa ir labas novērošanas bērnis. Var jautāt, ko darīt tad, ja cilvēks sākotnēji nevar precīzi atcerēties to, ko vakar ir pārdzīvojis?

45. Vispirms jāmēģina pēc iespējas precīzi atcerēties, un tā vietā, ko nevaram atcerēties, jāmēģina iztēloties kaut ko, lai arī tas būs nepareizi, bet ar domu, ka tam jāveido ar to, kas ir palicis atmiņā, viens veselums. Jāizveido pēc iespējas pilnīgs tēls. Pieņemsim, jūs pavisam aizmirsāt, vai cilvēkam, ko bijāt satikuši, bija brūni vai melni svārki mugurā. Tādā gadījumā jūs varat iedomāties, ka viņam bija brūni svārki un brūnas bikses, vestei bija tādas un tādas pogas, kaklasaite bija dzeltena, kreisajā pusē viņam garām pagāja liela auguma cilvēks, labajā – mazāka auguma cilvēks utt.

46. No tā, ko atceramies, izveidojam noteiktu ainu, un ar to, ko nevaram atcerēties, to papildinām, lai garā iegūtu pilnīgu ainu. Protams, tad attēls ir nepareizs, bet jūsu centieni to pilnveidot mudinās jūs turpmāk vērot precīzāk. Turpiniet veikt šādus vingrinājumus, un kad būsiet to izpildījuši 50 reizes, tad 51. reizē precīzi zināsiet, kā izskatījās tas, ko satikāt vakar un kā viņš bija ģērbies; jūs pilnīgi precīzi atcerēsieties visu, līdz pēdējai vestes pogai. Tad jūs vairs neko neatstāsiet nepamanītu, katrs sīkums iespaidīsies jūsu atmiņā.

47. Tādejādi vispirms ar vingrinājumu palīdzību jūs esat sa-

asinājuši savu vērošanas spēju, un turklāt ar precīzu vērošanu esat panākuši savas atmiņas uzlabošanos.

48. Īpaši labi ir pievērst uzmanību tam, lai paturētu atmiņā ne tikai tā cilvēka, kuru grib atcerēties, vārdu un atsevišķus sejas vaibstus, bet gan saglabāt pēc iespējas tēlainu priekšstatu par viņu, kas sniedzas līdz pat pēdējiem sīkumiem; un, ja kaut ko nevar atcerēties, tad vispirms jāmēģina šo tēlu papildināt, novest to līdz kādam veselumam. Tad drīz vien jūs pamanīsiet, kā šādā apkārtceļā notiek mūsu atmiņas nostiprināšanās, tā pamazām kļūst arvien uzticamāka.

49. Mēs redzam, ka patiesi pastāv tādi kā paņēmieni, ar kuriem cilvēks var padarīt savu domāšanu arvien praktiskāku.

50. Ir vēl kaut kas ļoti svarīgs: cilvēks reiz ir kaut ko nodomājis un ļoti vēlas savu nodomu realizēt. Viņš pārdomā, kas ir jāizdara, lai sasniegtu vēlamo rezultātu, un ķeras pie darba. Tā ir ļoti saprotama dziņa, taču tā neveicina praktisku domāšanu. Jebkāda pārlicka steiga domāšanā ved nevis uz priekšu, bet gan atpakaļ. Tādās lietās ir jābūt pacietībai.

51. Tev, piemēram, ir jāaizpilda šis vai tas; tu vari to darīt tā vai citādi, pastāv dažādas iespējas. Ir jābūt pacietībai un jāmēģina iedomāties, kā būtu, ja to izdarītu šādi, un tad jāmēģina iedomāties, kā tas izskatītos, ja tu rīkotos citādi.

52. Gan jau vienmēr var pamatot, kāpēc mēs dodam priekšro-

ku vienam vai otram variantam, bet tagad mums jāmēģina aturēties no tā, lai uzreiz pieņemtu lēmumu, tā vietā mēģināt iztēloties divas iespējas sasniegt savu mērķi, un tad sev pateikt: 'Tagad es pārstāju domāt par šo lietu.'

53. Ir cilvēki, kuri, mēģinot to darīt, sāk nervozēt, taču ir ārkārtīgi svarīgi pārvarēt nemieru un pateikt sev: 'Lūk, tas jāizdara tā un tas šitā, un tagad es par to kādu brīdi nedomāšu.' Ja ir iespējams, tad nodoma īstenošana jāatliek līdz nākamai dienai un tad atkal jāatsauc atmiņā abas iespējas. Tad atklāsies, ka lietas pa to starpu ir izmainījušās, katrā ziņā nākamajā dienā mēs pieņemam lēmumu pamatīgāk nekā būtu to izdarījuši vakar. Lietas satur sevī iekšēju nepieciešamību, un mums jāļauj šai iekšējai nepieciešamībai mūsos brīvi darboties, un tā patiesi darbosies mūsos, tā bagātinās mūsu domāšanu, kas nākamajā dienā ļaus mums pieņemt pareizāku lēmumu. Tas ir ārkārtīgi lietderīgi!

54. Ja kāds mums jautā padomu par vienu vai otru jautājumu, tad mums kaut kas ir jāizlemj. Te vajadzīga pacietība, nedrīkst steigties ar savu padomu. Vispirms mierīgi jāpārdomā dažādas risinājumu iespējas; mēs paši ne par vienu no tām neizšķiramies, bet mierīgi ļaujam dzīvot mūsos visām šīm iespējām. Tautā saka: Pirms pieņemt lēmumu par kādu jautājumu, ar to ir jāpārgul.

55. Bet pārgulēšana vien neko nedod. Ir svarīgi apdomāt divas vai labāk vairākas iespējas, kuras tad turpina mūsos darbo-

ties, kad mēs ar savu apziņu vairs neesam, tā teikt, klāt (miegā), un tad atkal atgriezties pie lietas. Mēs redzēsīm, ka, pateicoties tam, iekšējs domas spēks atdzīvojas un domāšana kļūst arvien lietišķāka un praktiskāka.

56. Lai kas arī cilvēks būtu pasaulē, vai viņš strādā ar skrūvspīlēm vai ar arklu, vai viņš pieder pie tā saukto privilīģēto profesiju pārstāvjiem, viņš ar šo vingrinājumu palīdzību kļūs par praktisku domātāju visikdienišķākajās lietās. Šādi vingrinoties, viņš tvers un redzēs lietas pavisam citādāk. Un lai cik iekšēji šie vingrinājumi vispirms izskatās, tie ir noderīgi tieši ārpusaulē, tiem ir ārkārtīgi liela nozīme apkārtējai pasaulei, jo tiem ir svarīgas sekas.

57. Gribu piedāvāt jums kādu piemēru, kas parāda, cik svarīgi ir domāt par lietām praktiski: kāds cilvēks uzkāpj kokā un pēc kāda brīža no tā nokrīt, sasitas un ir pagalam. Pirmais, kas ienāk prātā, protams, ir tas, ka viņš nomira kritiena rezultātā. Cilvēki teiks, ka kritiens bija cēlonis un nāve – sekas. Tas izskatās pēc cēloņu un seku saistības, taču te var gadīties šausmīgi pārpratumi. Cilvēku tur augšā varēja ķert sirdstrieka, kuras rezultātā viņš arī nokrīt lejā. Ārēji būtu noticis tieši tas pats, ja viņš nokristu, būdams dzīvs, un kritiens patiesi varētu būt bijis viņa nāves cēlonis. Tā, neuzmanīgs cilvēks var pilnīgi sajaukt vietām cēloni un sekas.

58. Dotajā piemērā tas ir ļoti acīmredzami, bet bieži vien nav tik uzskatāmi, kur mēs esam kļūdījušies. Tādas domāšanas

klūdas gadās ārkārtīgi bieži. Jāsaka, ka mūsdienu zinātnē ik dienas tiek izdarīti tieši tāda rakstura secinājumi, kur tiek jaukti cēloņi un sekas. Tikai cilvēki to nesaprot, jo neņem vērā domāšanas iespējas.

59. Jāmin vēl kāds piemērs, kas visai uzskatāmi var parādīt, kā rodas domāšanas klūdas, un kas jums parādīs, ka cilvēkam, kas ir veicis šādus vingrinājumus, tas vairs nedraud. Pieņemsim, ka kāds zinātnieks sev saka: cilvēks, kāds viņš šodien ir, ceļas no pērtiķa; tāpēc, tas, ko es pazīstu kā pērtiķi, laika gaitā pilnveidojās un tādejādi ir radies cilvēks. Un tagad, lai parādītu domāšanas nozīmi, mums jāizdara sekojošais. Iedomāsimies, ka cilvēks, kurš izdara šādu secinājumu, kaut kādu apstākļu dēļ atrodas uz Zemes kā vienīgais cilvēks. Bez viņa uz tās ir tikai pērtiķi, no kuriem saskaņā ar viņa teoriju var rasti cilvēki. Un tagad viņš pamatīgi pēta šos pērtiķus, izveido sev pilnīgu priekšstatu par to, kas pērtiķiem piemīt, par viņu dzīves veidu un manierēm. Tagad viņam būtu jāmēģina no priekšstata par pērtiķi pāriet pie priekšstata par cilvēku, lai gan viņš līdz šim vēl nevienu cilvēku nav redzējis. Skaidrs, ka viņš to nevar izdarīt, viņa priekšstats "pērtiķis" nekad nevar pārvērsties priekšstatā "cilvēks".

60. Ja viņam būtu pareizie domāšanas ieradumi, viņam būtu sev jāsaka: 'Mans priekšstats nepārveidojas tā, lai pērtiķa jēdziens pārtaptu cilvēka jēdzienā; tāpēc tas, ko es novēroju pērtiķos, nevar kļūt par cilvēku, jo citādi arī manam pērtiķa jēdzienam vajadzētu kaut kādā veidā pāriet cilvēka jēdzienā.

Tātad, lai cilvēks varētu rasties, ir jābūt vēl kaut kam, ko es nevaru redzēt.' Šim cilvēkam būtu jāsaskata aiz jutekliski uz-
tveramā pērtiķa kāda pārjutekliska būtne, ko viņš nespēj uz-
tvert, un tā tad arī varētu pārvērsties cilvēkā.

70. Mēs negribam iedziļināties pašas šīs domas neiespējamī-
bā, mēs gribam tikai parādīt domāšanas kļūdas, kas slēpjas aiz
šīs teorijas. Ja cilvēks domātu pareizi, viņš saprastu, ka, ja viņš
negrib kā priekšnosacījumu cilvēka rašanai atzīt kaut ko pār-
juteklisku, tad viņš nedrīkst domāt, ka tas ir tapis no pērtiķa.

71. Ja jūs pārdomāsi šo fenomenu, jūs redzēsiet, ka vesela
virkne cilvēku tādā veidā ir izdarījusi ārkārtīgi lielu domāša-
nas kļūdu. Tādas kļūdas neizdarīs tas, kurš skolo savu domā-
šanu iepriekšminētā veidā.

72. Tajā, kurš patiesi spēj pareizi domāt, šādas greizās, ačgār-
nās domas, kādas var sastapt lielākajā daļā mūsdienu literatū-
ras, it sevišķi dabaszinātnes jomā, to lasot, var izraisīt reakciju
līdz pat fiziskām sāpēm. Ar to nav pateikts itin nekas pret ār-
kārtīgi lielo vērojumu summu, kas ir iegūti ar šīs dabaszināt-
nes objektīvajām metodēm.

73. Tagad mēs nonākam pie tēmas, kas ir saistīta ar domāša-
nas tuvredzību. Patiesi ir tā, ka cilvēks nemaz nezina, ka viņa
domāšana nebūt nav tik lietišķa, lai atbilstu lietu būtībai. Lie-
lākoties tā tikai slīd pa ierastām sliedēm. Ja cilvēks izprot pa-
sauli un dzīvi, viņa spriedumi ir pavisam citādi, nekā tādām,

kurš to nesaprot, vai arī maz saprot, kā, piemēram, materiālistiskā domātāja spriedumi. Pārlicināt tādu ar kādiem pamatojumiem, pat ja tie ir ļoti labi pamatojumi, nebūt nav viegli. To, kurš maz pazīst dzīvi, bieži vien ir veltīgi censties pārlicināt ar kaut kādiem pamatojumiem, jo viņš šos pamatojumus, no kuriem izriet mūsu apgalvojums, nemaz nesaprot. Ja viņš, piemēram, ir pieradis visā saskatīt tikai materiālo pusi, tad viņš arī turpina turēties pie šī sava ieraduma.

74. Mūsdienās vispār tas, ko cilvēki izvirza kā savu apgalvojumu pamatojumus, īstenībā nemaz nav pamatojumi. Aiz šiem "pamatojumiem" parasti slēpjas vienkārši domāšanas ieradumi, kurus viņi ir ieguvuši un kuri ietekmē visas viņu jūtas un sajūtas. Ja viņi izklāsta kādus pamatojumus, tad ar to tikai paslēpj savas jūtas zem ierasto domu maskas.

75. Tātad bieži vien ne tikai vēlme vien ir viņu domu māte, bet gan visas jūtas un domāšanas ieradumi ir viņu domu vecāki, nevis realitāte. Tas, kurš pazīst dzīvi, zina, cik maz cilvēkus var pārlicināt par kaut ko ar loģiskiem pamatojumiem. Vai cilvēks spēj kaut ko saprast vai nē, ir atkarīgs no kaut kā tāda, kas meklējams daudz dziļāk dvēselē nekā loģiskie pamatojumi.

76. Ja mums, piemēram, ir antroposofiskā kustība, tad tam, ka tā mums ir un ka tā darbojas savos atzaros, ir krietns pamatojums. Ikviens, kurš kādu laiku ir darbojies līdzī šajā kustībā, ievēro, ka ir sācis citādi domāt un just, tādēļ ka, strādājot šā-

dos atzaros, cilvēki nodarbojas ne tikai ar to, ka meklē kaut kam loģiskus pamatojumus, bet arī bagātina savu dvēseles dzīvi, savas jūtas un izjūtas.

77. Pirms pāris gadiem, kāds cilvēks ārkārtīgi zobošanās par pirmo reizi dzirdēto garazinātnisko priekšlasījumu, un šodien viņam daudz kas ir skaidrs un saprotams no tā, ko viņš pirms kāda laika ir uzskatījis par augstākā mēra absurdu. Strādājot antroposofiskajā kustībā, mēs izmainām ne tikai savu domāšanu vien, mēs mācāmies piešķirt visai savai dvēselei tālāku perspektīvu. Mums jābūt skaidrībai par to, ka mūsu domu raksturs nāk no daudz dziļākiem avotiem nekā ir pierasts par to domāt. Parasti cilvēki veido savus viedokļus kādu sajūtu, emociju un uzspiesto domu ietekmē. Loģiskie pamatojumi bieži vien ir tikai rotājums, maskas, kas slēpj sajūtu, jūtu un domāšanas ieradumus.

78. Lai loģiskie pamatojumi cilvēkam kaut ko nozīmētu, viņam jāiemācās mīlēt loģiku pašu par sevi. Tikai tad, kad viņš iemācās mīlēt objektivitāti, lietu būtību, tad loģiskie pamatojumi kļūs izšķirīgi. Pakāpeniski cilvēks mācās objektīvi domāt neatkarīgi no simpātijām pret vienu vai otru domu, un tad viņa redzesloks paplašinās, un cilvēks kļūst praktisks; praktisks nevis tai ziņā, ka māk braukt tikai pa iebrauktajām sliedēm, bet gan tai ziņā, ka iemācās domāt atbilstoši lietu būtībai.

79. Patiesa prakse ir lietišķas domāšanas bērns, tādas domāšanas, kas atbilst lietu būtībai. Veicot šādus vingrinājumus,

mēs mācāmies iedvesmoties no lietām, tādēļ šādi vingrinājumi ir jāveic ar veselīgām lietām. Veselīgas ir lietas, kuras ir radušās ar iespējami mazāku cilvēka līdzdalību un ir vismazāk izkropļotas, proti, dabas objekti.

80. Mēs vingrināsimies ar dabas objektiem tā, kā mēs šodien to tikām aprakstījuši, un tas padarīs mūs par praktiskiem domātājiem. Ja mēs izglītosim savu domāšanu kā pamatmateriālu, mēs spēsim visikdienišķākos darbus veikt praktiski. Mēs vingrināsim savu dvēseli un tā mācīsies orientēties pēc praktiskās domāšanas.

81. Garazinātniskās kustības auglim jābūt tādām, lai tā sagādātu dzīvei īstus praktiskus. Svarīgi ir nevis tas, ka cilvēks var kaut kam noticēt, bet gan tas, ka viņš iegūst pārskatu par lietām, sāk saprast lielas kopsakarības. Daudz svarīgāks ir tas veids, kā antroposofija ienāk mūsu dvēselē, ka tā rosina to darboties un daudz vairāk padziļina mūsu pasaules skatījumu, nekā kaila teoretizēšana par garīgumu. Šai ziņā antroposofija ir kaut kas patiesi praktisks.

82. Svarīga antroposofiskās kustības misija ir iekustināt cilvēku domāšanu un atklāt viņiem, ka gars atrodas pašās lietās. Tā varētu nodibināt kultūru, no kuras nekad neiznāktu tādi domātāji, kā tie cilvēki, kas gribētu iekustināt vagonu, atrodoties tā iekšpusē. Ja cilvēks ir iemācījies pareizi domāt par lieliem dzīves faktiem, tad arī par zupas karoti viņš domās pareizi. Tai pat laikā cilvēki iemācīsies labāk iesist naglu un piekarināt

gleznu pie sienas, nekā viņi to darīja agrāk. Ir ļoti svarīgi, ka mēs mācāmies aplūkot dvēseles un gara dzīvi kā kaut ko pilnvērtīgu un tādejādi kļūstam arvien praktiskāki.

PAR TĪRAS DOMĀŠANAS NOZĪMI

Fragments

no lekcijas jaunajiem antroposofiem.

... Šīs lietas jāizsaka pavisam radikāli, lai tās kļūtu skaidras. Es negribu kritizēt, es tikai stāstu, kā dabiski notiek cilvēka attīstība. Mums jāsaprot pašreizējā laikmeta īpatnība: ja cilvēks šodien netiecas iekšēji aktīvi attīstīties vai nerūpējas par modrību šajā attīstības procesā, tad, sākot ar divdesmito dzīves gadu, viņš sāk ierūsēt kailā intelektuālismā. Tad viņš uztur sevi aktīvu, tikai pateicoties ārējiem pamudinājumiem. Kā jūs domājat, ja tas tā nebūtu, vai cilvēki tik daudz apmeklētu kino? Šīs ilgas pēc kino, vispār tieksme pēc ārējiem iespaidiem, ceļas no cilvēka iekšējās pasivitātes, slinkuma, nevēlēšanās būt iekšēji aktīvam. Garazinātniskos priekšlasījumus var uzklaut tikai nepārtraukti strādājot līdzī. Taču tieši to cilvēkiem šodien nepatīk darīt. Šodien cilvēki labprātāk apmeklē tikai tās lekcijas vai tos pasākumus, kuru afišas vēsta – “ar fotogrāfijām” vai “ar diapozitīviem”, lai varētu tikai sēdēt un pēc iespējas mazāk nodarbināt savu domāšanu. Kaut kas skrien gar acīm, bet cilvēks paliek pilnīgi pasīvs.

Galū galā, arī mūsu apmācības sistēma ir tam pieskaņota, un ikviens, kurš saceļas pret šādu apmācības metodi, tiek saukts par atpalikušu cilvēku. Tomēr pret to ir jāsaņem, jo cilvēks nav vienīgi skatīšanās aparāts. Cilvēks spēj dzīvot tikai būdams iekšēji aktīvs. Stāstīt par garazinātņi nozīmē aicināt cilvēkus dvēseliskai līdzdalībai. To mūsdienu cilvēki negrib. Sva-

rīgākais garazinātnes uzdevums ir aicināt cilvēkus būt iekšēji aktīviem, kas nozīmē, ka visi apcerējumi jānoved līdz stadijai, kurā vairs nav nepieciešami ārēji pieturas punkti vai uzskates līdzekļi, bet tiek veicināta brīva iekšējo spēku spēle. Tikai tad, ja domāšana brīvi piedalās iekšējo spēku spēlē, cilvēks var nonākt līdz imaginācijām, ne agrāk. Tātad, antroposofiskās garazinātnes pamats ir iekšēja dvēseles aktivitāte, aicinājums attīstīt iekšēju aktivitāti, apelēšana pie cilvēka aktivitātes, kad visas maņas klusē un aktīva ir tikai domāšana.

Te mēs saskaramies ar kaut ko ārkārtīgi nozīmīgu. Iedomājieties, ka jūs to varat. Es nebūt negribu jums glaimot, tikai lūdzu to pieņemt kā hipotēzi, ka jūs varat domāt tā, lai jūsu domas veidotu izteikti iekšēju plūsmu [kurai nav nekā kopīga ar ārējo pasauli]. Savā "Brīvības filosofijā" es jau reiz runāju par tīru domāšanu – šis apzīmējums toreizējās kultūras kontekstā izrādījās nepieņemams, un Eduards fon Hartmans man toreiz teica: "Tas nav iespējams; cilvēks var domāt tikai par ārēji uzskatāmām lietām!" Es toreiz viņam atbildēju šādi: "Tas ir jāizmēģina; tad to varēs iemācīties un beigās arī īstenot." Tātad – iedomājieties, ka jūs varat noturēt tīru domu plūsmu. Tas liecinātu, ka jūs esat noveduši domāšanu līdz punktam, kurā tā vairs nav saucama par domāšanu. Tā pēkšņi būtu kļuvusi par ko citu. Šī tā saucamā "tīrā domāšana" būtu kļuvusi par tīru gribu; tā būtu tikai un vienīgi griba. Ja jūs savā dvēselē panākat no ārēji uzskatāmiem objektiem brīvu domāšanu, tā tūlīt kļūst par tīru gribu. Tad jūs ar savu dvēselisko elementu atrodaties (*schweben*) tīras domāšanas procesā – gribas pro-

cesā. Līdz ar to tīrā domāšana, pat tikai piepūle, lai tuvotos tai, nav parasts domāšanas vingrinājums – tā kļūst par gribas vingrinājumu, turklāt tādu, kas sasniedz pašu cilvēka centru. To sasnieguši jūs novērosiet ko visai īpatnēju. Jūs gūsiet pamatojumu tam, ka domāšana parastajā dzīvē notiek tikai galvā. Līdz šim jums tādas iespējas nebija, jūs tikai zinājāt to, kas nāca no fizioloģijas, anatomijas utt., bet tagad jūs paši iekšēji jutīsiet, ka domāšana vairs nenotiek tik augstu (galvā), bet ka domāts tiek ar krūtīm. Jūs saaudīsiet savu domāšanu ar elpošanas procesu. Līdz ar to jūs rosināsiet to, pēc kā jogi ir speciāli tiekušies savos vingrinājumos. Domāšana arvien vairāk kļūs gribas aktivitāte, un jūs ievērosiet, ka sākumā tā izceļas (*sich entringt*) no krūtīm un tad no visa ķermeņa. It kā jūs šo domāšanu izvilktu no savas kājas lielā pirksta pēdējās šūnas daļiņas. Un, ja jūs ar iekšēju līdzdalību studēsiet manu “Brīvības filosofiju”, kas ienākusi pasaulē ar visām tās nepilnībām, ko es nenoliedzu, ja jūs ļausiet tai ietekmēt sevi un sajūtīsiet, kas ir tīrā domāšana, tad jūs sajūtīsiet, ka jūsos piedzimst jauns cilvēks, kurš ar gara spēku var atraisīt gribu.

Kā cilvēks var zināt, ka viņam piemīt griba? Viņam tās nemaz nav! Kāpēc? Jo parasti viņš ir nodevies instinktiem, saistītiem ar viņa organisma funkcijām. Viņš bieži vien iedomājas, ka rīkojas, sekojot dvēseles mudinājumam, taču patiesībā tas ir viņa kuņģis – labi vai slikti noskaņots – kas mudina viņu darīt šo vai to. Bet tagad jūs zināt, kā savā fiziskajā organismā ienest apziņu. Jums nav jābūt gaišreģim. Jums ar iekšēju līdzdalību jāļauj sevi ietekmēt “Brīvības filosofijai”, jo to nevar lasīt tā, kā

parasti tiek lasītas grāmatas. Lasot ir jābūt sajūtai, ka tas ir dzīvs organisms, kurā viens loceklis attīstās no otra. Līdz ar to cilvēks nokļūst dzīvā vidē. Dzirdot ko tādu, cilvēkam parasti uzmetas zosāda. Viņš domā: “Tad jau manī ienāks kas tāds, ko es negribu; tieši tad es būšu nebrīvs!”

Tikpat labi var apgalvot, ka cilvēks kļūst nebrīvs, ja viņam divos, trijos gados jāiemācās izteikties kādā līdz šim nepazīstamā valodā. Lai viņš nenokļūtu “kāda nezināma spēka gūstā”, viņš būtu jāpasargā no šīs valodas, jo citādi viņš taču kļūtu nebrīvs. Viņam būtu jārunā ķīniski vai franciski tikai tad, kad pašam ienāk prātā. To, protams, neviens nesaka, jo tas būtu pārāk absurdi, un dzīve drīz vien apgāztu šo bezjēdzību. Bet ir filosofi, kuri noskatās un noklausās kādu eiritmijas priekšnesumu un tad saka: “Visas šīs kustības pauž vien nejaušas atsevišķu cilvēku asociācijas.” Te, jāsaka, no filosofiem tomēr gribētos sagaidīt ko citu, piemēram: “Vispirms būtu jāizpēta, vai eiritmijā šīs kustības nesniedz kādas augstākas brīvības pamatojumu, augstāku valodas attīstības pakāpi.”

Tāpēc nav brīnums, ja cilvēkiem uzmetas zosāda, kad viņiem saka – šī grāmata jālasa citādi nekā pārējās grāmatas; tā ir jālasa tā, lai varētu kaut ko pārdzīvot. Un kas būtu jāpārdzīvo? Gribas pamošanās no gara. Šai ziņā mana grāmata varētu kalpot par audzināšanas līdzekli. Es negribēju ielikt tajā parastu saturu; es gribēju runāt pavisam noteiktā veidā, lai tā iedarbotos kā audzināšanas līdzeklis. Tādēļ manā “Brīvības filosofijā” atrodas apcerējums par jēdzienu veidošanas mākslu, par to,

kas norisinās cilvēka dvēseles dzīvē, kad viņš savos jēdzienos neseko ārējiem iespaidiem, bet dzīvo brīvā domu plūsmā.

Mani mīlie draugi, tas ir darbs, kura mērķis ir daudz dziļāks par ārējās dabas izziņu, kas faktiski jau ir māksla, patiesa radoša darbība. Brīdī, kad tīrā domāšana tiek pārdzīvota kā griba, cilvēks ir noskaņots mākslinieciski. Šis mākslinieciskais noskaņojums ir nepieciešams mūsdienu pedagogam, lai viņš varētu pavadīt bērnus no zobu maiņas līdz dzimumbriedumam un vēl tālāk. Tas ir noskaņojums, kas rodas, kad savas dvēseles intīmākajās dzīlēs cilvēks nonāk pie otra cilvēka, kas nav atpazīstams tikai kā fiziskais ķermenis no fizioloģijas vai anatomijas redzespunkta, bet gan kas ir jāpārdzīvo. Tādēļ to attaisnoti var saukt par “dzīvības miesu” vai “ētermiesu”, ja vien šos vārdus neizmanto vecajā ziņā, ar tiem domājot kaut ko smalki materiālu. Šo dzīvības miesu nevar aplūkot ārēji, tā jāpārdzīvo iekšēji. Lai to iepazītu, jādarbojas mākslinieciski. Tādēļ “Brīvības filosofijai” piemīt noskaņojums, kam ir raksturīgs mākslinieciskais elements. Lielākā daļa cilvēku to neievēro, jo viņi māksliniecisko elementu meklē triviālajā, dabiskajā, nevis brīvā gara darbībā.